

नागीण - एक विषाणूजन्य आजार

आनंदीबाईच्या नावात आनंद आहे. पण आज त्या माझ्या दवाखान्यात आल्या त्या मात्र दुःखी चेहऱ्याने. त्यांना काहीतरी दुखत आहे हे त्यांच्या चेहऱ्यावरूनच कळत होतं. मला म्हणाल्या, “डॉक्टर हे बघा ना मला काय झाले. तीन दिवस झाले. असे हे पाठी व छातीवर पाणी भरून फोड आलेत. फक्त एकाच बाजूला व फार दुखत आहेत. रात्री झोपच नाही आली. ” मी त्यांना नीट तपासले. तेव्हा माझ्या लक्षात आले की हा नागीणचा आजार होता. मी त्यांना तसं म्हटल्यावर त्या आणखी घाबरल्या. म्हणाल्या, “नागीण दोन्ही बाजूने मिळते ना, आणि त्यानंतर त्या माणसाचं काही खरं नसतं ना? मला काही होणार तर नाही ना? ” मी त्यांना मग नागीण या आजाराबद्दल नीट माहिती दिली व त्यांचा गैरसमज दूर केला. नागीण या आजाराच्या नावानेच माणूस घाबरतो व पूर्वीपार चालत आलेल्या नागिणीबद्दलच्या सांगो वांगी अंधश्रद्धांमुळे तर तो आणखी धास्तावून जातो.

आज आपण नागीण या आजाराबद्दल जाणून घेऊ या.

नागीण म्हणजे काय ?

नागीण हा VARICELLA ZOSTER VIRUS या विषाणूमुळे होणारा त्वचेचा आजार आहे . या आजारामध्ये त्वचेवर ठणकणाऱ्या पाणी भरून फोडी येतात. आपल्यापैकी बहुतेकांना लहानपणी कांजिण्यांचा आजार झालेला असतो. या आजाराचे विषाणू आपल्या मज्जारज्जूमध्ये जाऊन शांतपणे निष्क्रिय अवस्थेत लपलेले असतात. असे ते कित्येक वर्ष राहतात व त्यानंतर हेच विषाणू आपल्या शरीरातील मज्जारज्जूकडून निघणाऱ्या नसेमार्फत बाहेर येतात. या आजारामुळे ती नस तर दुखतेच पण ती ज्या त्वचेवर संवेदना पोहोचवते तिथेही पाणी भरून फोड येतात. या आजाराला नागीण म्हटले जाते.

नागीण कोणाला होऊ शकते?

ज्यांना लहानपणी कांजिण्या होऊन गेल्या आहेत त्यापैकी कोणालाही नागीण होऊ शकते. लहान मुलांना देखील. पण शक्यतो नागीण ही पन्नास वर्षांच्या वरील लोकांना होते. तसेच ज्यांची प्रतिकारशक्ती कमी झालेली आहे, उदाहरणार्थ- कर्करोगाचे रुग्ण, रक्ताचा कर्करोग, एच आय व्ही व ज्यांना रोगप्रतिकारशक्ती कमी राहण्यासाठी उपचार चालू आहेत (उदाहरणार्थ स्ट्रोइडच्या गोळ्या

किंवा अवयव रोपण तसेच कर्करोग झालेल्या व्यक्तींना चालू असलेली औषधे) अशा व्यक्तींनाही नागीण होण्याची शक्यता जास्त असते .

नागीणची लक्षणे काय ?

काही जणांना, विशेषता वृद्धांना नागीण येण्याच्या दोन-तीन दिवस आधीच तो भाग दुखायला लागतो, तर इतरांना फोडी येणे आणि तो भाग दुखणे हे एकदमच चालू होतं. नस ज्या भागात संवेदना पोहोचवते त्या भागात पाणी भरून छोटे मोठे फोड येतात. तरुणांना कमी दुखतं, पण वय जर पन्नासच्या वर असेल तर मात्र दुखणे जास्त असते. नसेला जंतुसंसर्ग झाल्यामुळे दुखणं हे टोचल्यासारखे किंवा कापल्यासारखे वाटणे , अधून मधून असहय वेग येणे, तर कधी कधी सतत दुखत राहणे अशा प्रकारचे असते. काहींना तर रात्र रात्र झोप लागत नाही. अंगावर कपडा सहन होत नाही. कधी कधी त्या ठिकाणी खाज येते. मुंग्या आल्यासारखे वाटते. काही वेळा फोड येण्यापूर्वी नसेचे दुखणे सुरु होते . त्यामुळे Heart attack , appendix किंवा किडनीचा रोग समजून रुग्णास भरती केले जाते. पण नंतर पाणी भरून फोड आल्यावर हा तसला काही आजार नाही हे लक्षात येते. मज्जारज्जूकडून निघालेली नस ही उजव्या किंवा डाव्या बाजूला जात असल्यामुळे नागीणीचे फोड हे फक्त एकाच बाजूने येतात. नागीण दोन्ही बाजूंनी मिळते व ते घातक असते ही निव्वळ अंधश्रद्धा आहे. नागीण सुरु झाल्यापासून साधारण आठ ते दहा दिवसांमध्ये फोडीमधील पाणी सुकत जाते व तिथे खपली धरते . दुखणेही हळूहळू कमी होत जाते आणि महिन्याभरात थांबते. जर नागीण बरी झाल्यानंतरही दीड महिन्याच्याही नंतर दुखणे तसेच चालू राहिले तर त्याला नागीणी नंतरचे नसचे दुखणे किंवा Post Herpetic Neuralgia असे म्हटले जाते. असे दुखणे साधारण सहा महिने ते वर्ष किंवा दोन वर्ष देखील चालू राहू शकते.

नागीण आयुष्यात किती वेळा होते?

बहुधा नागीण आयुष्यात एकदाच होते. पण क्वचित प्रसंगी ती काही कालावधीने पुन्हा देखील उद्भवू शकते.

नागीण ही संसर्गजन्य आहे का?

एखाद्याला नागीण झाली असल्यास त्याच्यापासून दुसऱ्या व्यक्तीला नागीण होणार नाही. परंतु नागीण व कांजिण्यांचे विषाणू एकच असल्यामुळे नागीण झालेल्या व्यक्तीपासून दुसऱ्यांना कांजिण्या होऊ शकतात. नागीणीच्या सुरुवातीला जेव्हा हे फोड पाणी भरून असतात तेव्हा त्याची लस दुसऱ्यांना लागल्यास त्यांना कांजीण्या होऊ शकतात. एकदा तिथे खपल्या धरल्या की नंतर मात्र त्या व्यक्तीपासून दुसऱ्यांना संसर्ग व त्यामुळे कांजीण्या होऊ शकत नाहीत. नागीण झालेल्या व्यक्तीने फोड असलेला भाग शक्यतो झाकून ठेवावा व तिथे मलम लावण्यासाठी हात लावल्यास हात लगेच

साबणाने स्वच्छ धुवावेत व आपल्याजवळ लहान मुलांना येऊ देऊ नये. तसेच आपण जिथे झोपतो अशा ठिकाणी दुसर्यांना झोपण्यास देऊ नये. जेणेकरून त्यांना कांजण्या होण्याची शक्यता कमी राहील.

नागीणवर उपचार काय आहेत ?

नागीण हा विषाणूजन्य आजार आहे व त्यासाठी असायकलोवीर, फॅमसायकलोवीर व वालासायकलोवीर अशा प्रकारच्या विषाणूविरोधी औषधांचा वापर केला जातो . पण नागीण झाल्यानंतर रुग्ण पहिल्या तीन-चार दिवसांमध्ये आल्यास या औषधांचा उपयोग चांगला होऊ शकतो. त्यामुळे नागीण झाल्यास आयुर्वेदिक औषधे, झाडपाला, गावठी औषधे यामध्ये उगाच वेळ न दवडता लवकर एळोपैथी डॉक्टरांकडे जाऊन औषधे चालू करणे योग्य. तसे न केल्यास नागीण बरी होण्यासाठी दिवसाही बरेच लागतात व त्यानंतर Post Herpetic Neuralgia देखील बरेच दिवस चालू राहू शकतो. तसेच झाडपाल्याची औषधे हे घरी पाट्यावर किंवा मिक्सर मध्ये वाटून मग ती लावली जातात. अशावेळी जर जंतूंचा संसर्ग झाल्यास नागीण पिकू शकते. त्यामुळे अशा प्रकारचे उपाय टाळणेच बरे. तसेच ठणका कमी करण्यासाठी विशिष्ट औषधे दिली जातात. Post Herpetic Neuralgia असल्यास नसांचा जो दाह आहे त्याचे शमन करण्यासाठी काही विशिष्ट औषधे असतात. त्यांचा वापर केला जातो. त्या औषधाने कधी कधी थोडी झोपही येऊ शकते. ही औषधे काही महिने चालू ठेवावी लागतात.

नागीण झाली असताना पाण्यामध्ये बर्फ टाकून त्याच्यामध्ये कपडा भिजवून तो पिळून त्याने नागीण झालेल्या जागी टिप्पत राहावे व नंतर डॉक्टरांनी दिलेले मलम किंवा लोशन लावावे. दहा-बारा दिवसांनी जेव्हा तिथे खपली येते तेव्हा ती कोचून काढू नये. नाहीतर त्या जागी व्रण राहू शकतात. चेहऱ्यावर नागीण असल्यास खपली निघाल्यानंतर बाहेर उन्हात जाण्याची वेळ आल्यास चेहरा कपड्याने झाकून ठेवावा किंवा सन स्क्रीन वापरावे जेणेकरून तिथे काळे डाग पडणार नाहीत.

नागीण वर लस उपलब्ध आहे का ?

होय नागीण वर लस उपलब्ध आहे. पन्नास वर्षांच्या वरील व्यक्तींनी दोन ते सहा महिन्याच्या फरकाने या लसीचे दोन डोस घेतल्यास नागीण होण्याची शक्यता फार कमी राहते. तसेच 19 वर्षावरील ज्या व्यक्तींची रोगप्रतिकारशक्ती कमी आहे व ज्यांना नागीण होण्याची शक्यता आहे अशांना देखील या लसीमुळे फायदा होऊ शकतो .

नागीण झाल्यास घाबरून जाऊ नका. नागीणीमुळे जीवाला काहीही धोका नसतो. नागीण झाल्यास आयुर्वेदिक औषधे किंवा होमिओपैथी औषधे करण्यात वेळ न घालवता लवकरात लवकर एळोपथीची औषधे डॉक्टरांच्या सल्ल्याने चालू करावीत, जेणेकरून लवकर आराम मिळेल व Post

Herpetic Neuralgia राहण्याची शक्यता कमी होईल. नागीण दोन्ही बाजूंनी मिळत नाही हेही सगळ्यांनी लक्षात ठेवावे.